

Europeana 2025

Wezwanie do działania

Przygotowani na przyszłość: budowanie odporności cyfrowego dziedzictwa kultury

W kontekście narastającej niestabilności geopolitycznej oraz pogłębiającej się współzależności cyfrowej, zgodnie z założeniami [Unijnej Strategii Gotowości](#) (*Preparedness Union Strategy*, 2025), *gotowość* (preparedness) należy postrzegać jako zbiorową odpowiedzialność obejmującą również sektor dziedzictwa cyfrowego. Nie jest to jedynie kwestia techniczna, lecz także fundament bezpieczeństwa kulturowego i społecznego Europy, który gwarantuje ochronę naszego wspólnego dziedzictwa, naszej pamięci i kultury, powszechny do nich dostęp oraz możliwości ich doświadczania.

Obecnie to metody cyfrowe zapewniają najbardziej precyzyjne i kompletne odwzorowanie dziedzictwa kulturowego. Towarzyszą im jednak nowe ryzyka – od zagrożeń związanych z wojną hybrydową po wyzwania związane z maszynowym przetwarzaniem danych. Wojna Rosji przeciwko Ukrainie uwypukliła pilną potrzebę digitalizacji dziedzictwa oraz wzrastające zagrożenie cyberatakami wymierzonymi w instytucje kultury. Digitalizacja jest niezbędna, ale sama w sobie niewystarczająca – bez solidnego bezpieczeństwa, stabilnej infrastruktury, niezawodnych usług i odpowiedniego finansowania nasze cyfrowe dziedzictwo pozostaje zagrożone.

Jako główne platformy udostępniania danych kulturowych w Europie Europeana oraz [wspólna europejska przestrzeń danych dla dziedzictwa kulturowego](#) odgrywają kluczową rolę w ochronie naszego cyfrowego dziedzictwa. Ich infrastruktura musi być stabilna i odporna na zagrożenia, a także wspierać cały sektor we wdrażaniu *gotowości* w zakresie procesów cyfrowych oraz zaplecza technicznego.

Niniejsze *Wezwanie do działania* opiera się na wnioskach z Policy Forum zatytułowanego „Zachowanie dziedzictwa kulturowego: ochrona zagrożonego dziedzictwa i wzmacnianie cyberbezpieczeństwa”, które odbyło się 11 czerwca podczas konferencji Europeana 2025. Twórcami dokumentu są uczestnicy forum i współorganizatorzy, w tym: polskie Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN oraz Inicjatywa Europeana. Dokument inspirowany jest [priorytetami polskiej prezydencji](#) dotyczącymi konieczności wzmocnienia bezpieczeństwa Europy. Przedstawia pięć zasad i pięć działań mających na celu wzmocnienie zdolności

sektora do przewidywania, reagowania i wychodzenia z kryzysów poprzez rozwój bezpieczniejszego, elastyczniejszego i odporniejszego środowiska cyfrowego.

Wezwanie do działania opiera się na pięciu zasadach, które obejmują:

- **Holistyczne podejście do gotowości:** uwzględnianie *gotowości* już na etapie projektowania (*preparedness-by-design*) i wdrażanie jej w całym cyklu życia cyfrowego utrwalania dziedzictwa – od digitalizacji po cyberbezpieczeństwo – oraz we wszystkich działaniach operacyjnych, w tym w obszarze zasobów ludzkich. Gotowość to nie tylko kwestia techniczna – to nastawienie. Ryzyko w zarządzaniu może być postrzegane jako bodziec do rozwoju, a nie tylko źródło zagrożenia.
- **Równe szanse w zakresie gotowości:** wsparcie dla małych i średnich instytucji, które nie dysponują odpowiednim sprzętem, standardami, kompetencjami czy stabilnym finansowaniem – aby każda instytucja, bez względu na jej wielkość, mogła przyczynić się do ochrony naszego wspólnego dziedzictwa.
- **Kompleksowe spojrzenie na zagrożenia** – w tym zagrożenia naturalne, wynikające z działalności człowieka, technologiczne oraz organizacyjne – od kryzysów klimatycznych, przez wojny, cyberataki i niewłaściwe wykorzystanie danych, po niewystarczającą dbałość o infrastrukturę i błędy ludzkie.
- **Równowaga między bezpieczeństwem a dostępnością** – *gotowość* wymaga zapewnienia bezpieczeństwa, ale nie kosztem otwartości. Przyjęte podejście musi gwarantować ochronę zasobów cyfrowych, a jednocześnie umożliwiać szeroki dostęp, zaangażowanie użytkowników oraz odpowiedzialne wykorzystanie danych.
- **Wartość współpracy paneuropejskiej** – umożliwienie efektywnych kosztowo rozwiązań, mapowanie obecnych praktyk, unikanie powielania działań i wspieranie innowacji. Wobec międzynarodowych zagrożeń, wspólnego charakteru dziedzictwa i powiązań między systemami ważne jest zharmonizowanie praktyk w ramach Europeany i przestrzeni danych, przy jednoczesnym uwzględnieniu krajowych uwarunkowań.

Aby przełożyć te zasady na działania, apelujemy o zaangażowanie w pięciu kluczowych obszarach:

- **Przyjęcie gotowości jako zasady nadrzędnej w projektowaniu i rozwijaniu infrastruktury cyfrowej.** Oznacza to budowę zdecentralizowanych, rozproszonych systemów, redukujących elementy, których uszkodzenie mogłoby spowodować awarię całego systemu (*single point of failure*), minimalizujących ryzyko awarii i umożliwiających udostępnianie danych u źródła. Udostępnianie danych powinno opierać się na zasadach FAIR i CARE. Decentralizacja wymaga również nowych modeli zarządzania, które pozwolą na wspólną kontrolę nad zasobami.
- **Wzmocnienie kompetencji pracowników sektora dziedzictwa w zakresie przewidywania sytuacji kryzysowych, zapobiegania im oraz reagowania na nie.** Na poziomie europejskim funkcjonowanie wspólnej przestrzeni danych może wspierać podnoszenie kwalifikacji osób zaangażowanych w procesy digitalizacji i udostępniania zasobów kultury oraz rozwój wspólnych standardów. Popieramy również utworzenie grupy roboczej – potencjalnie w ramach grupy eksperckiej CEDCHE – która miałaby wspierać rozwój wiedzy eksperckiej w państwach członkowskich oraz opracować jednolite, interoperacyjne ramy techniczne. Na poziomie krajowym instytucje dziedzictwa powinny mieć dostęp do realizowanych z odpowiednim wsparciem finansowym programów szkoleniowych, które będą opracowane na podstawie wspólnych wytycznych, z jednoczesnym uwzględnieniem specyfiki lokalnych uwarunkowań. Należy również dostrzec kluczową rolę społeczeństwa obywatelskiego, w tym organizacji eksperckich, takich jak Europeana Network Association, które wspierają współpracę między obywatelami, instytucjami i decydentami.

- **Zapewnienie stabilnego i długofalowego finansowania na rzecz wzmocnienia *gotowości sektora*.** Przed kolejną perspektywą finansową UE instytucje unijne oraz państwa członkowskie powinny nadać priorytet inwestycjom w badania, innowacje, technologie oraz rozwój kompetencji. Działania te powinny doprowadzić do opracowania nowego europejskiego *modelu gotowości*, bazującego na pojęciach stabilności, odporności i partnerstwa. Istotne jest również zapewnienie stabilnego finansowania platformy innowacji i współpracy, jaką jest przestrzeń danych. Wraz z rozwojem digitalizacji należy zadbać o to, by finansowanie rozwoju i utrzymania infrastruktury nadążało za potrzebami. Jednocześnie, oprócz funduszy sektorowych, także mechanizmy finansowania z obszaru bezpieczeństwa i obronności powinny być dostępne dla instytucji i profesjonalistów zajmujących się dziedzictwem kulturowym.
- **Zapewnienie udziału przedstawicieli sektora dziedzictwa w unijnym procesie oceny ryzyka i zagrożeń.** Z zadowoleniem przyjmujemy decyzję Komisji Europejskiej o przeprowadzeniu kompleksowej, międzysektorowej oceny zagrożeń w ramach Unijnej Strategii Gotowości. Zaangażowanie interesariuszy dziedzictwa jest kluczowe, aby wypracować adekwatne, inkluzywne rozwiązania. Niezbędna jest ściślejsza współpraca pomiędzy przedstawicielami sektora dziedzictwa, decydentami i społeczeństwem obywatelskim, w czym może pomóc przestrzeń danych.
- **Promowanie perspektywicznych, spójnych polityk krajowych i unijnych.** Zachęcamy państwa członkowskie do opracowania krajowych *strategii gotowości*, które uwzględnią ich własne priorytety i potrzeby, a zarazem będą wspierać współpracę europejską oraz interoperacyjność. Ważnymi elementami powinny być: cyfrowe rejestry, regularne oceny ryzyka, kompleksowe szkolenia i plany reagowania kryzysowego. Współpraca jest niezbędna, aby zwiększyć zdolności reagowania Europy. Projekt pilotażowy z udziałem zainteresowanych państw mógłby posłużyć do przetestowania i udoskonalania tych strategii poprzez symulacje kryzysowe. Warto też wspierać współpracę między sektorami, by korzystać z doświadczeń ekspertów dysponujących specjalistyczną wiedzą w zakresie cyberbezpieczeństwa, i zapewnić odpowiednie szkolenia.

My, inicjatorzy tego *Wezwania do działania*, wraz z naszymi partnerami, wspieramy działania w powyższym zakresie. Zwracamy się do instytucji UE, państw członkowskich, instytucji dziedzictwa kulturowego, profesjonalistów oraz społeczności korzystających z europejskiej przestrzeni danych z apelem o pilne działanie i determinację. Bieżąca ocena sytuacji, dzielenie się dobrymi praktykami i wspólna odpowiedzialność są kluczowe dla budowania *gotowości* i odporności. To, co definiuje nasz europejski model życia – nasze wspólne wartości i dziedzictwo – zależy od jedności i stałego zaangażowania.